

Надія Грицик

**МІЖКУЛЬТУРНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

Особливість сучасного стану іншомовної освіти полягає в тому, що навчання іноземної мови (ІМ) має розвивати особистість студента в міжкультурному діалозі. Це особливо важливо зараз, коли «змішання народів, мовов, культур досягло небаченого розмаху і, як завжди, гостро постала проблема виховання терпимості до чужих культур, інтересу та поваги до них, подолання в собі почуття дратівливості й надмірності, недостатності або просто несхожості інших культур» [7, с. 9].

Зміна вимог до викладання іноземної мови передбачає зміну у вимогах, перш за все, до рівня підготовки вчителів ІМ. Будь-яке навчання є передача молодому поколінню культури в певному обсязі: естетичної культури, художньої культури, політичної культури та ін. Викладання предмета «ІМ» сприяє формуванню в учнів іншомовної культури, під якою Ю. І. Пасов розуміє «ту частину духовного багатства (культури), якому сприяє процес комунікативного навчання ІМ в навчальному, пізнавальному, розвивальному і виховному аспектах» [3, с. 31]. Пізнавальний аспект іншомовної культури визначає її культурознавчий зміст. Для того щоб навчати іншомовної культури, учитель, і сам повинен володіти нею. Тому в поняття професійної культури вчителя, як один з істотних компонентів, повинна бути включена культурологічна компетенція, що дозволяє вчителю активно використовувати систему культурологічних знань та особистого досвіду в педагогічній діяльності.

Аналізуючи науково-методичну літературу ми з'ясували, що більшість дослідників переконані в тому, що людство повинно навчитись жити в межах нової культури – культури взаємодії, культури діалогу. У зв'язку з цим вони звертаються до поняття «культурологічної компетенції». Так, наприклад, Н. О. Саєнко стверджує, що культурологічна компетенція – це здатність і готовність до діалогу культур, що ґрунтуються на комплексі засвоєних лінгвістичних знань, умінь і навичок з іноземної мови, знання сучасної соціокультурної системи країни, мова якої вивчається, а також історичних умов, що впливали на її становлення; країнознавчі знання і вміння здійснювати зіставний аналіз рідної та іноземної культури [5]. Слід відзначити, що надзвичайно ускладнює процес формування у студентів культурологічної компетенції те, що підручники для студентів мовних спеціальностей не відповідають вимогам чинної програми та демонструють відсутність навчальних матеріалів, пов'язаних з культурою України. Переважна більшість мовних вищих навчальних закладів України використовує підручник В. Д. Аракіна

«Практический курс английского языка», в якому недостатньо матеріалів культурологічного змісту. У зв'язку з цим, в центрі уваги вітчизняних вчених (Л. В. Калініна, О. О. Коломінова, С. Ю. Ніколаєва, В. Г. Редько та ін.) знаходиться проблема створення та розробки ефективних засобів навчання у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ, здатних перетворити вчителя з викладача іноземної мови на вчителя «медіатора-культур».

Саме тому, актуальність і недостатня розробленість цього питання в методичній літературі визначають мету нашої статті. Практичним завданням якої є спроба пошуку ефективних засобів навчання, спрямованих на формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя ІМ.

Вимоги до вчителя ІМ і процесу його підготовки, які відображені в Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти, в яких наголошується, що багатий спадок різних мов і культур Європи є цінним спільним джерелом для взаємного розвитку, і тому головним завданням ВНЗ є перетворення перешкод у спілкуванні на джерело взаємного збагачення та розуміння, що передбачає вивчення національної природи, особливостей національного характеру, духовної культури, мови і стереотипів світогляду народу, мова якого вивчається як іноземна. Це вимагає перегляду традиційних уявлень про розвиток особистості педагога, реалізації випереджальних технологій його професійної підготовки [2].

Процес формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя ІМ має свої особливості. Так, за визначенням Є. Г. Єлізарової, на перший план виходить формування вміння вчителя виступати у ролі «медіатора-культур» – спеціаліста з міжкультурної комунікації, посередника між культурами, який володіє іноземною мовою як особливістю культури (культурою своєї країни та культурою країни, іноземна мова якої вивчається) та їх взаємодії, а також такий вчитель володіє певним набором якостей особистості спрямованих на готовність спілкування іноземною мовою та здійснення підготовки школярів до міжкультурної взаємодії та розуміння [1]. Особливого значення у процесі становлення особистості вчителя ІМ, на нашу думку, є міжкультурний тренінг як альтернатива традиційним формам і методам навчання. Під міжкультурним тренінгом С. Л. Суворова розуміє практику психологічного впливу на майбутніх вчителів у ситуаціях міжкультурного спілкування в групах з метою сформуванню в них вміння міжкультурної комунікації і поведінки з урахуванням різних соціальних ролей [6, с. 225]. Основною метою міжкультурного тренінгу, на думку С. Л. Суворової, є формування внутрішніх установок у майбутніх вчителів з урахуванням особливостей інокультури, розширення лінгвістичних і культурологічних знань при створенні дискурсів, формуванні досвіду позитивного ставлення

до себе і партнерам по комунікації [6, с. 225].

Процес формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя ІМ передбачає особливий відбір навчального матеріалу для проведення міжкультурного тренінгу. Діюча програма рекомендує викладачам використовувати автентичні джерела культурологічного змісту [4]. Ми вважаємо, що здійснюючи пошук культурологічного матеріалу доцільно дотримуватись його аспектного розподілу, запропонованого авторами книги «Cultural Awareness» Бері Томелінім та Сьюзен Стемплескі [8], а саме:

аспект I – розпізнавання культурної символіки (символи та образи, які знаходять відображення в піснях, витворах мистецтва, архітектури, географії країн);

аспект II – вивчення «продуктів» різних культур (література, фольклор, музика, мистецтво);

аспект III – вивчення моделей повсякденної поведінки з концентруванням уваги на моделях повсякденної поведінки представників різних культур;

аспект IV – дослідження культурної поведінки представників різних культур в певних соціальних ситуаціях;

аспект V – дослідження моделей спілкування, особливостей вербального та невербального спілкування прийнятих у різних країнах;

аспект VI – дослідження моральних цінностей та відношень, типових для представників різних культур;

аспект VII – вивчення звичаїв, традицій, національних особливостей їжі, одягу, відпочинку, типових для представників різних культур.

Слід зазначити, що перелік аспектів культури, запропонований у цьому списку, може бути розширений. Окрім того, всі аспекти взаємопов'язані, інтегровані один з одним і можуть розглядатися як окремо, так і в певній сукупності.

Підсумовуючи вищевказане пропонуємо таку технологію міжкультурного тренінгу спрямованого на формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя ІМ відповідно до 4 етапів.

1 етап – активізація фонових знань студентів, пов'язаних з певним культурологічним аспектом.

2 етап – ознайомлення студентів з культурологічною інформацією різних країн.

3 етап – аналіз провокаційних ситуацій.

4 етап – порівняння культурологічних фактів різних країн.

Спробуємо продемонструвати запропоновані етапи міжкультурного тренінгу за допомогою комунікативно орієнтованих вправ з теми «Meals and Cooking».

аспект VII – вивчення звичаїв, традицій, національних особливостей їжі, одягу, відпочинку, типових для представників різних культур. Підтема

«National Cuisine».

Етап 1. Вправи на активізацію фонових знань.

Exercise 1. Discuss the following questions.

Do you know any typical meals from the following countries?

France	Turkey	Italy	
India	Spain	Mexico	
Switzerland	America	Greece	England

What do you think influences a country's food? What influences the food in your country?

Exercise 2. Answer the following questions.

- What is national cuisine for you?
- Is national cuisine really exist?
- Give your definition of national cuisine.

Етап 2. Ознайомлення студентів з культурологічною інформацією різних країн.

Зразки завдань.

– Work in 2 groups. Each group have task to make presentation about the British pubs and the Ukrainian beer bars. Then in chain way students make presentation about it. While the students of the first group are talking, the main task of the other students are listen to and compare the differences between the pubs in Britain and beer bars in Ukraine. Then they change their roles.

Етап 3. Аналіз провокаційних ситуацій. Викладач пропонує студентам розв'язати проблемні завдання, головна мета яких знайти помилки у поведінці представників різних культур і правильний варіант відповіді.

Зразки завдань.

– An American friend of yours is having breakfast with his British groupmate. He doesn't like boild eggs that's why he says «I don't eat that stuff».

– Imagine you are at a restaurant in England. How could you begin eating meal with a stranger? Continue the conversations with your partner.

Етап 4. Порівняння фактів різних культур.

Зразки завдань.

– Work in 2 groups. Role play the following situation «A Students' Party» Two groups of Ukrainian and British students decide to celebrate some holiday (Christmas, New Year, Easter, etc.) together and cook national dishes to treat each other. They cook, discuss the recipes, make others guess, what they have put into the dishes, and choose the best cooks.

Ukrainian students. They cook varenyky, borsch, golybtsy.

English students. They cook a pudding, turkey, vegetables.

– Imagine that you are a teacher. Choose one Ukrainian national dish, find out some information about it and tell about it to your groupmates. Combine the whole information of the group and prepare a school lesson «Ukraine national couisine».

Використання міжкультурного тренінгу як ефективного засобу формування культурологічної компетенції майбутнього вчителя ІМ дозволяє активізувати цей процес, що сприяє його професійній підготовці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Елизарова Г. В. Культура и обучение / Г. В. Елизарова. – СПб. : КАРО, 2005. – 352 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Пассов Е. И. Учитель иностранного языка: мастерство и личность / Е. И. Пассов, В. П. Кузовлёв, В. Б. Царькова. – М. : Просвещение, 1993. – 159 с.
4. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / колектив авт. : С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей та ін. ; Київ. держ. лінгв. ун-т. – К. : Британська Рада, 2001.
5. Саєнко Н. А. Соціокультурний компонент в содержании обучения иностранным языкам в техническом вузе / Н. А. Саєнко // Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2004. – С. 162.
6. Суворова С. Л. Межкультурный тренинг в подготовке будущих учителей иностранного языка / С. Л. Суворова // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 224–228.
7. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 624 с.
8. Barry Tomalin and Susan Stempleski. Cultural Awareness. – Oxford Press, 2001.